

Петро Черник

УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИЙ ДІАЛОГ СТОСОВНО ВИРІШЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧ У КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

© Черник П., 2006

Сучасна геополітична обстановка в Європі характеризується широкими інтеграційними процесами. Ці процеси є важливими для країн колишнього соцтабору й, безумовно, для України. Для нашої держави є безцінним досвід сусідніх держав у напрямі просування до НАТО. Це особливо важливо у площині вирішення територіальних протиріч. Ця робота висвітлює питання розв'язання територіальних суперечностей між Румунією та Україною в контексті інтеграції Румунії в євроатлантичні структури.

The wide integration processes characterize a modern geopolitical situation in Europe. Especially given processes are important for the former social countries and sure for Ukraine. For our state is priceless experience of neighboring states in direction of advancement to NATO. The given lecture is devoted to the question of decision of contradictions of territorial problematic between Romania and Ukraine in the context of integration of Romania in the euro-atlantic structures.

У сучасному світі, особливо в контексті глобальної інформатизації та інтеграції, міждержавні стосунки та співробітництво набувають якісно нових ознак. Добросусідські відносини з суміжними державами безпосередньо впливають на загальну стратегію захисту національних інтересів на зовнішньополітичній арені будь-якої країни.

Для молодої Української держави вирішення усіх суперечливих моментів, насамперед з сусідами, в дусі загальної євроінтеграції є, безперечно, актуальним питанням.

Проблематиці щодо вивчення та висвітлення в науковій літературі ключових моментів українсько-румунського діалогу в площині територіальних протиріч, на превеликий жаль, практично не приділено увагу, в той час, коли в Румунії “українське територіальне питання” розігрується практично усіма учасниками політичного процесу [3].

Мета роботи – спроба висвітлити найістотніші моменти українсько-румунських суперечностей стосовно територіальних претензій Румунії до України. Наголос робиться на політичних аспектах цього питання. Крім того, зроблено спробу пошуку компромісів з прикладом інших держав.

Ще в 1997 р. Україна і Румунія підписали рамковий документ “Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною і Румунією”, в якому, крім висловлювань “загального стратегічного інтересу” у зміцненні територіальної цілісності кожної з них, крім зобов'язання поважати принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй і Гельсінського заключного акта, в тому числі непорушності кордонів і територіальної цілісності держав, договірні сторони в ст. 2 документа підтвердили “... як непорушний існуючий між ними кордон і тому будуть утримуватися тепер і в майбутньому від будь-яких зазіхань на цей кордон, а також від будь-яких вимог чи дій, спрямованих на захоплення й узурпацію частини території іншої Договірної Сторони” [1, с. 4].

Варто наголосити, що з іншими сусідами, наприклад з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, у нашої країни існують спільні комісії з уточнення проходження лінії кордону. Це суто технічні комісії експертного рівня, завдання яких полягає в уточненні проходження кордону у випадках, коли, наприклад, природні явища (повені, селеві потоки тощо) можуть змінити русло ріки, по якій проходить кордон. Подібних комісій з румунською стороною, на жаль, поки що не існує.

Румуни відверто намагалися торгуватися: вони начебто можуть погодитися з уже існуючою лінією кордону, якщо Україна відмовиться від острова Зміїний та декількох островів в дельті Дунаю. Причому під час обговорення делімітації шельфу і виняткових економічних зон румуни наполегливо намагалися не враховувати належність Зміїного Україні. Більше того, пропонували змінити і лінію проходження морської лінії кордону в Чорному морі, зафіксовану в договорі 1961 року.

Румунська сторона була незадоволена тим фактом, що українська сторона “хазяйнує” поблизу острова Зміїний, який Румунія і досі вважає спірною територією. Тодішній румунський прем'єр-міністр Адріан Настасе якось навіть заявив, що розглядає можливість подання судового позову до Міжнародного суду в Гаазі з приводу бурових робіт, які проводить Україна на Чорноморському шельфі в районі Зміїного [4, с. 2].

Схожа ситуація і навколо гирла Дунаю, де Україна почала будівництво власної суднохідної гілки, чим дуже незадоволені румуни.

У цій ситуації дивує позиція НАТО, повноцінним членом якого Румунія стала у 2004 році. Загальновідомо, правила НАТО виключають розгляд питання про членство у цій організації, якщо у держави, що претендує на нього, не врегульовані проблеми кордонів із усіма сусідами. У Румунії зберігалися такі проблеми не тільки з Україною, але й з Болгарією. Однак НАТО таки прийняло у свої лави Румунію. Тут відразу виникає щонайменше два питання: з яких міркувань для Румунії робиться виняток із загальних правил, і що Альянс збирається робити з територіальними домаганнями цієї держави? [6, с. 5]

Мабуть, на консультаціях з Альянсом українській стороні варто не тільки обговорювати формат наших подальших відносин, не тільки демонструвати добру волю і погоджуватися з припиненням постачань озброєння в Македонію, але й не забувати нагадувати натівській стороні, що зречення Румунії раз і назавжди від територіальних претензій до України значно посилить порядок та стабільність в загальноєвропейській архітектурі безпеки.

Отже, з огляду на реальне членство Румунії в НАТО та потенційне в Європейському Союзі, вона мала провести в країні необхідні демократичні й економічні перетворення та привести своє законодавство у відповідність до європейських вимог – Бухаресту необхідно врегулювати територіальні проблеми з сусідами. Так само необхідно вирішити територіальне питання й Києву, який одним із своїх зовнішньополітичних пріоритетів визначив належне юридичне облаштування своїх кордонів [2, с. 5]. Адже відсутність у країні кандидатів територіальних проблем із сусідами є одним з важливих критеріїв, яким повинні відповідати нові члени НАТО. Брюсселю цілком вистачає головного болю з постійно конфліктуючими через острови в Егейському морі Туреччиною та Грецією, завжди готовими вибухнути Балканами, щоб ще брати на себе вирішення нових проблем.

Сьогодні офіційний Бухарест прагне зробити все можливе, щоб ця серйозна проблема не перешкодила продовженню повноцінної інтеграції вже в рамках Альянсу. Щоб переконатися в цьому, досить подивитися на періодичність зустрічей українських і румунських дипломатів упродовж останніх кількох років [12, с. 5].

Саме на відсутність політичних контактів ні в Києві, ні в Бухаресті поскаржитися не можуть: щорічні зустрічі президентів і глав зовнішньополітичних відомств, постійні консультації між міністерствами закордонних справ, відновлені після тривалої перерви переговори стосовно договору про режим державного кордону й угоди про делімітацію континентального шельфу та виняткових економічних зон тощо, говорять про справжнє прагнення сторін вирішити ці проблеми “полюбовно”.

Попри все, певних позитивних результатів, принаймні в політичній сфері, таки досягнуто. Можна оцінювати як позитивну – пропозицію міністерства закордонних справ уряду сусідньої держави про встановлення українсько-румунського “Партнерства заради Європи”. За словами колишнього міністра закордонних справ Румунії М. Джоане, – майбутнє “Партнерство заради Європи” матиме три великі плюси: політичний (розвиток двосторонніх відносин, включаючи і взаємну підтримку в просуванні обох країн євроінтеграційним шляхом), торговельно-економічний (включаючи залучення інвестицій); узгодження дій щодо боротьби з організованою злочинністю і міжнародним тероризмом [7, с. 5].

Мають повне право на життя та можуть стати тим першим “містком” для пошуку шляхів до взаєморозуміння та вирішення територіальних суперечностей – ідея євро регіонів “Верхній Прут” та “Нижній Дунай”.

На думку румунської сторони, проектами спільного інтересу для євро регіонів “Верхній Прут” та “Нижній Дунай” можуть стати такі напрямки: пропозиції гармонізації правових меж, що регламентують економічну й інвестиційну політику відповідно до європейських стандартів; вироблення конкретного плану спільних дій в сфері боротьби з організованою злочинністю, контрабандою наркотиками, зброєю і нелегальною міграцією; облаштування прикордонних територій шляхом координації дій по плануванню простору і конфігурації регіональних планів, реалізація яких може впливати на зовнішнє середовище й умови життя населення (спільні інвестиції і сучасні технологічні проекти); спільне планування і реалізація робіт у зонах зі складними інженерно-геологічними умовами; розвиток і модернізація транспортної інфраструктури і модернізація прикордонних переходів; заходи для поліпшення плинності пасажирських і товарних перевезень у прикордонних зонах; спільна організація рекламних кампаній в сфері туризму та стимулювання насамперед агротуризму; обмін інформацією в сфері наукових досліджень і проектування тощо [5, с. 87].

Є позитивні зрушення і в інших напрямках. Так Україна й Румунія домовились збільшити кількість багаторазових річних віз для громадян обох країн. Розглядається можливість збільшення терміну довгострокових віз до 5 років, розширення пільг під час оформлення віз, а також спрощення візових процедур на основі

взаємності й відповідно до стандартів Шенгенської угоди [10]. Нагадаємо, що Румунія й Україна ввели візовий режим 16 липня 2004 року.

Символічним є те, що свого часу колишній президент України Леонід Кучма нагородив орденом Ярослава Мудрого 1-го ступеня колишнього президента Румунії Еміля КонстантINESКУ. “Вручаю нагороду з чистим серцем, яку ви дійсно заслужили перед Україною” [8, с. 3], – сказав президент України під час церемонії. Президентський пост у Румунії КонстантINESКУ займав з 1996 по 2000 рік. Саме за часів його президентства, у 1997 році Києву і Бухаресту вдалося, незважаючи на чимало невирішених спірних питань, ратифікувати “великий” договір про дружбу і співробітництво.

Проте Румунія ще досі залишається фактично єдиною країною, з якою Україна не позначила на карті усі кордони (Росія – друга така держава, однак з нею, принаймні, делімітовано кордон на суші). З відходом від влади КонстантINESКУ деякі міжнародні експерти пов’язують й певну прохолоду в українсько-румунських відносинах. Саме епоха КонстантINESКУ є, до певної міри, символічною, яка найкраще виражає всю сутність українсько-румунського діалогу сьогодення. Термін правління Іона Ілієску інакше як „замороженим протистоянням” назвати важко, про якісь предметні зрушення у міждержавних стосунках з приходом на пост президента Румунії Траяна БЕСЕСКУ говорити поки що зарано.

Повернемось до КонстантINESКУ, чия позиція стосовно України виглядає найпослідовнішою та має право “жити” й сьогодні. В інтерв’ю газеті “День” колишній румунський президент дав власну оцінку відносинам України і Румунії: якими вони були, якими є і якими мають бути:

“Пане КонстантINESКУ, цього року (2002 р.) виповнюється рівно п’ять років з того часу, як парламенти України та Румунії ратифікували базовий договір про дружбу та співробітництво. Що змінилося за цих п’ять років? Чи можна вважати українсько-румунські відносини дружніми?”

– Дружні відносини – поняття дипломатичне. Насправді воно може нічого не означати. Інколи двосторонні контакти за своєю суттю відповідають цій дефініції. Про дружні відносини можна говорити, згадуючи співробітництво у рамках колишнього Радянського Союзу. Іноді буває навпаки, коли дружба проголошена на дипломатичному рівні, а реальність приховує проблеми. Справжні дружні відносини між державами і, особливо, між народами побудувати не дуже легко. Народи не є однорідними. Великий політичний Договір між Україною та Румунією, на мою думку, має особливе історичне значення. Я б сказав – не тільки для Румунії та України, а й для всієї Європи. Цей документ став зразком нового підходу до історичних реалій. Україна тоді була молодогою республікою. Для Києва було важливо утвердитися у своїй державності. Не останньою чергою це відбувається через визнання сусідніми державами. Своєю чергою, Румунія, що здійснювала свою європейську та євроатлантичну інтеграцію, потребувала нової регіональної політики. Україна є найбільшим сусідом Румунії, вона – важлива країна. Я й раніше часто повторював – для Румунії є національним інтересом існування незалежної, суверенної, сильної та процвітаючої України. Справді, договір між Україною та Румунією не користувався великою популярністю, за винятком фахівців і дипломатів. Але слід визнати, що нам вдалося уникнути відкритого конфлікту” [8, с. 3].

Як бачимо, всі політичні передумови для вирішення “наболілих” питань в румунсько-українському діалозі таки існують. Розуміння необхідності вирішення суперечностей цивілізованим шляхом спостерігається як в Бухаресті, так і в Києві. Водночас ті аспекти залагодження суперечностей, які пов’язані передусім з можливими прибутками (нафтоносний шельф острова Зміїний та суднохідні гілки дельти Дунаю) [11, с. 207], змушують сторони жорсткіше відстоювати свої позиції та навіть апелювати до міжнародних інстанцій. Слід зауважити, що румунська сторона більш наполегливо відстоює свої національні інтереси в цій ситуації. Звичайно, вступ Румунії до НАТО додає румунському істеблїшменту додаткових важелів впливу на Київ. Однак за наявності політичної волі з обох сторін та справжньому прагненню вирішувати спірні питання в полі міжнародного права, компромісу можна досягти.

У цьому контексті заслуговує на увагу мистецтво знаходження компромісів у румунсько-угорському протистоянні стосовно визначення статусу закордонних угорців.

Майже піврічна епопея із законом парламенту Угорщини про статус угорців, які проживають за кордоном, закінчилася так само раптово, як і розпочалася. Прем’єри Угорщини і Румунії – Віктор Орбан і Адріан Настасе – підписали в Будапешті спеціальний документ про порозуміння щодо запровадження в дію вищезгаданого закону на території Румунії.

Слід віддати належне важкій і вкрай копїткій роботі дипломатів обох країн у відстоюванні власних аргументів і позицій. Румунська сторона наполягала, що закон про статус угорців, які проживають за кордоном, носить екстериторіальний і дискримінаційний характер. Угорські ж дипломати не втомлювалися

повторювати, що ухвалений документ нікого не дискримінує, а сутність його полягає в тому, що економічний базис угорської держави дає йому змогу здійснити небачену досі в Європі систему соціальних і культурних заходів для угорців, які проживають у сусідніх країнах.

Доречно зауважити, що навіть висновки відомої Венеціанської комісії Ради Європи дипломати обох країн сприйняли по-своєму: у Бухаресті – як авторитетне третейське підтвердження своїх аргументів, у Будапешті – як імпульс для продовження пошуків у відстоюванні інтересів своїх одноплемінників за кордоном.

Отже, під чим же поставили свої підписи угорський і румунський прем'єри та яких змін зазнав закон про статус угорців, які проживають за кордоном? Головна зміна полягає в тому, що з 2 січня 2002 року право влаштуватися на роботу в Угорщині терміном на три місяці отримують усі громадяни Румунії, а не лише ті, які мають спеціальне посвідчення етнічного угорця. Домігшись цього, Румунія фактично знімає свою претензію про дискримінаційність закону. Підписаний меморандум передбачає також, що вся процедура, пов'язана зі зверненням, випискою і видачею посвідчення закордонного угорця, буде відбуватися на території Угорщини.

Містить меморандум і зобов'язання сторін у сфері двосторонніх відносин. У ньому записано, що Угорщина зобов'язується повністю і попри будь-які обставини підтримувати кандидатуру Румунії на вступ у НАТО і ЄС. Це серйозний поворот у румунсько-угорських двосторонніх відносинах, оскільки раніше Угорщина офіційно попереджала свою сусідку, що коли з її боку не буде розуміння щодо закону про статус угорців, які проживають за кордоном, то Будапешт буде змушений бойкотувати вступ Румунії в обидві організації.

Як сприйняла черговий угорсько-румунський компроміс політична еліта обох країн? Здається, що більше проблем виникло все-таки у Будапешта, причому всередині країни. Негативне ставлення до меморандуму висловили вільні демократи, а також соціалісти.

Стосовно Румунії, то як і очікувалося, негативне ставлення до угорсько-румунського меморандуму продемонструвала лише радикальна “Велика Румунія” [9, с. 5]. Тут зауважимо, що в Румунії є політичні сили, які ще й сьогодні закликають до радикальних змін кордону з Україною. Та ж сама “Велика Румунія” має чималий вплив серед простого населення та відверто закликає повернути їй українські Південну Бессарабію та Північну Буковину [13, с. 3]. Нашим дипломатам не слід забувати про такі речі.

Однак румунсько-угорський приклад вирішення спірних моментів у поглядах на ті чи інші аспекти міждержавного діалогу свідчить про можливість вирішення всіх проблем дипломатичним шляхом, без втручання відповідних міжнародних інстанцій.

Звичайно, що президентські вибори, які пройшли в листопаді–грудні 2004 року в Румунії та в Україні, а також створення робочої комісії “Ющенко-Бесеску”, матимуть вирішальний вплив на ситуацію і внесуть корективи в її остаточне розв'язання чи затягування.

Висновки:

1. Українсько-румунські територіальні суперечності наразі далекі від свого цілковитого вирішення, що створюватиме певні труднощі для України у напрямі ефективної євроінтеграції.
2. Фактичне членство Румунії в НАТО додає Бухаресту додаткових важелів тиску на Київ, що в кінцевому результаті може призвести до поступок України на користь Румунії, зокрема у питанні острова Зміїного та островів у дельті Дунаю.
3. Румунсько-угорський компроміс стосовно закону “Про статус закордонних угорців” може бути прикладом знаходження компромісу в міждержавному діалозі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною і Румунією // Урядовий кур'єр. – 1997, 5 червня. – С.4.*
2. *Кім М. Румунський гамбіт // Дзеркало тижня. – 2001, 10 листопада. – С.5.*
3. *Незалежна Україна в зовнішній політиці Румунії // <http://come.to.Geopolitics>.*
4. *Пукіш І. Між Україною та Румунією назріває “змійний” конфлікт // Високий замок. – 2001, 22 жовтня. – С.2.*
5. *Пурич М. Румынско-украинское трансграничное сотрудничество: проблемы и перспективы // Фонд Фрідріха Еберта. Буковинський політологічний центр. Транскордонне співробітництво у поліетнічних регіонах Східної та Південно-Східної Європи: Матеріали наукового симпозиуму. – Чернівці. – 1999, 16–17 червня. – С. 83–93.*
6. *Силина Т. В НАТО с “хвостом” територіальних претензій? // Зеркало недели. – 2002, 4 апреля. – С.6.*
7. *Силина Т. Европейский флер на украино-румынских раздорах // Зеркало недели. – 2001, 1 декабря. – С.5.*

8. Солодкий С. *Интерес Румунії – у сильній Україні* // День. – 2002, 8 травня. – С.3.
9. Твердохліб В. *Угорсько-румунський компроміс* // Дзеркало тижня. – 2002, 2 лютого – С.5.
10. *Україна й Румунія мають намір спростити візовий режим* // 17.02.2005. УНІАН [http; // www.ukranews.com](http://www.ukranews.com).
11. Черник П. *Україна-Румунія: територіальне протистояння: Науковий вісник Чернівецького університету.* – 2003. – № 173–174. – С. 202.–210.
12. Ярошенко А. *Золотий ключик румунської дипломатії* // Зеркало недели. – 2002, 25 мая. – С. 5.
13. *Troglodizm de hohlizm* // Flacara. – 1993, 8 dec. – P. 3.